

Státní okresní archiv Klatovy

Cech krejčích Klatovy

[1700]–1860 (1890)

Inventář

EL NAD č.: 2125

AP č.: 604

Eva Havlovičová

Klatovy 2016

OBSAH

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu	4
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	5
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky	5
Seznam použitých pramenů a literatury	6

Přílohy:

Seznam použitých zkratk	7
-------------------------	---

Inventární seznam	8
--------------------------	----------

I. Vývoj původce archiválií

Se zakládáním měst ve 13. století úzce souvisel rozvoj řemesel. Zpočátku to byla základní řemesla (např. řezníci, mlynáři, pekaři, sladovníci, ševci, krejčí, hrnčíři, kováři atd.). Postupem času docházelo k různým specializacím a vzniku řady nových řemeslných oborů.

Řemeslníci zakládali bratrstva, která měla náboženský, charitativní i reprezentativní účel. Členové se společně účastnili mší, slavností, pohřbů. Starali se o přestárlé, zchudlé nebo nemocné mistry, podporovali vdovy a sirotky svých bývalých členů. Postupně se bratrstva více soustředila na hospodářské zájmy jednotlivých řemesel. Od 14. století začaly vznikat cechy, jejichž vrchol nastal v 15. a 16. století.

Cech představoval společenstvo řemeslníků stejného či příbuzného oboru, které hájilo práva a zájmy svých členů. Jejich heslem bylo „Amor et paritas“ (Láska a rovnost). Cechy byly podřízeny městské správě, ale současně se řídily svými vlastními právními pravidly, tzv. cechovními artikulemi či statuty. V čele cechu stál cechmistr spolu se staršími spolumistry, kteří byli voleni na cechovních shromážděních. Cechovní majetek se ukládal do cechovní pokladnice (zvané klenot či matka), která byla ozdobena cechovním znakem. Pokladnice zároveň sloužila pro ukládání cechovních artikulí a privilegií, pečeti, cechovního archivu, písemností mistrů i tovaryšů. Příjmy cechu pocházely z různých poplatků (např. za cechovní schůze, za materiál na zhotovení mistrovského kusu, za zápis do register) a z vybraných pokut. Cechy jako organizace dohlížely na kvalitu i kvantitu výrobků, nákup surovin pro výrobu, přísně kontrolovaly dodržení pracovních postupů a určovaly cenu zboží, výši mzdy pro tovaryše, jejich pracovní dobu i nárok na volno. Zajišťovaly výchovu a vzdělání učedníků i tovaryšů, určovaly jejich počet, zakazovaly překupnictví, nekalou soutěž a měly pod kontrolou přijímání nových mistrů.

Obranou cechu před konkurencí byla výsada mílového práva (na míli od města (cca 9 km) nesměl žádný řemeslník vyrábět ani prodávat své výrobky) a cechovní přímus (řemeslo mohlo být vykonáváno, až na pár výjimek, jen v rámci cechu).

Od 17. století dochází k postupnému úpadku celé cechovní soustavy. Ve století 18. začala do cechovního zřízení zasahovat státní moc. Od roku 1708 měla být všechna cechovní statuta potvrzována panovníkem, to se ale příliš nedodržovalo. Důležitým krokem ze strany státu byl Generální cechovní patent pro české země, vydán Karlem VI. 16. listopadu 1731, který nařizoval předložení všech cechovních statut panovníkovi, obecně upravil pracovní podmínky tovaryšů, vymezil postavení mistrů vůči tovaryšům a učedníkům, omezil dosavadní pravomoc a privilegia cechů. Současně byl zřízen úřad cechovního inspektora, který na činnost cechů dohlížel a účastnil se jejich zasedání. Nakonec 5. ledna 1739 byly vydány Generální cechovní artikule, které všechny cechovní předpisy sjednotily. Díky tomu došlo ze strany státu k účinné kontrole a ovlivňování řemeslné výroby.

V 60. a 80. letech 18. století v důsledku rozvoje a zavádění manufakturní výroby došlo k rušení některých cechů. V roce 1765 byl vydán dekret, který opravňoval tovaryše vykonávat řemeslo i bez cechovní příslušnosti, a v roce 1776 došlo k vyhlášení „svobody obchodu a výroby“.

Poslední tečku za cechovní soustavou učinil císař František Josef I. svým císařským patentem č. 227 ř. z., kterým 20. prosince 1859 vydal živnostenský řád s účinností od 1. května 1860. Tento patent sjednotil a uzákonil provozování řemesel i obchodu a všechny dosud platné předpisy byly prohlášeny za zrušené. Tímto řádem byly cechy zrušeny a namísto nich nastoupila živnostenská společenstva, která navázala na činnost cechů i na jejich tradice.

Krejčí své řemeslo provozovali v Klatovech od počátku existence města. První zmínky o provozování krejčovského řemesla v Klatovech lze vysledovat v městských knihách. Např. roku 1405 žil v Klatovech Václav krejčí, roku 1492 je zmiňován Mikuláš krejčí řečený Sovka, který pravděpodobně až do roku 1516 zasedal v městské radě. Dalším krejčím, jenž zastával funkci v městské radě, byl roku 1537 Jílek krejčí. Okolnosti založení cechu a získání cechovních privilegií nelze z archivního materiálu rekonstruovat. První zmínka o cechovním pořádku pochází z roku 1574, kdy proběhl apelační soud, který měl rozhodnout při mezi Janem Zmrzlíkem a cechmistry řemesla krejčovského o vyobcování Zmrzlíka z cechu pro zlodějství. Dále víme, že 15. února 1577 císař Rudolf II. opětovně potvrdil a obnovil cechu dřívější artikule, které se ovšem nedochovaly. V roce 1615 došlo k obnovení tovaryšských artikulí, které byly zničeny při požáru 6. července téhož roku. Podle Berní ruly bylo v Klatovech v roce 1655 14 krejčovských mistrů. Z tereziánského katastru pak vyplývá, že v Klatovech provozovalo své řemeslo 15 mistrů krejčích.

Krejčí se zabývali výrobou oděvů. Nejdříve se bere míra, pak se vytvoří střih, nastříhá se podle něj látka, která se sestehuje a sešpendlí a nakonec sešije. Finálním výrobkem jsou kalhoty, košile, saka, kabáty, sukně atd. Nejdůležitějším pracovním náčiním jsou nůžky, jehla, špendlíky, nitě a tkaniny.

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

K předání cechovních archiválií města Klatov z Archivu města Plzně do Okresního archivu v Klatovech došlo 3. července 1972 pod č. př. 152/1972. Předávací protokol se dochoval, ale bohužel v něm nejsou předávané archiválie rozepsány. K dalšímu předání došlo 18. července 1972 pod č. př. 164/1972, kdy byly do Okresního archivu v Klatovech předány Státním archivem v Plzni dvě listiny z let 1583 a 1683. Cechovní materiály byly původně součástí městského archivu Klatovy, jež byl organizován jako samostatné oddělení Vlastivědného muzea Dr. Hostaše. Po jejich předání do okresního archivu byly archiválie až do roku 2013 evidovány jako jeden AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454.

Žádné další záznamy zachycující pohyb, ztrátu či případnou skartaci daného archivního fondu se ve Státním okresním archivu Klatovy nenacházejí.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Dochované archiválie zachycují časové období [1700]–1860 (1890). Nejstarší archiválií je opis tovaryšských artikulí ([1700]–[1750], inv. č. 1), nejmladší záznamy nalezneme v cechovní knize (1890, inv. č. 2).

Archiválie jsou psány v češtině a v němčině, jedná se o 6 úředních knih a 1 karton. Čitelnost je dobrá, po fyzické stránce jsou archiválie poškozeny prachem, potrhání a okousané od hlodavců (viz inventární seznam). Úplnost fondu je torzovitá. Při inventarizaci nebyla provedena vnitřní skartace. Rozsah archivního fondu po zpracování činí 0,24 bm. Tvoří jej 8 inventárních čísel.

Cechovní archiválie v letech 1946–1957, ještě jako součást městského archivu, byly zběžně uspořádány ředitelem klatovského gymnázia Václavem Petersem, který měl nad městským archivem dohled. K dalšímu uspořádání pak došlo po předání do okresního archivu archivářkou Věrou Holou v roce 1972, kdy byl cechovní materiál oddělen od písemností živnostenských spolků.

Původní AF Čechy Klatovy, EL NAD 1454, kde byly zařazeny všechny cechy z Klatov, byl přejmenován na AF Cech barvířů Klatovy a vnitřními změnami z něho bylo dále vyčleněno 18 samostatných archivních fondů. AF Cech krejčích Klatovy, EL NAD 2125, vznikl vnitřní změnou č. 5/1454 z 22. dubna 2013, čj. SOAP/040-0304/2013.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Opis tovaryšských artikulí nelze přesně datovat. Datace je přibližně určena z hlediska paleografického a z použité psací látky. Z literatury víme, že po požáru roku 1615 obnovili a potvrdili cechmistři a mistři řemesla krejčovského v Klatovech dne 18. září 1615 tovaryšům a čeledi jejich vlastní artikule. Tovaryšské artikule (inv. č. 1) obsahují celkem sedmnáct bodů, které určují pravidla pro vandrovní i místní tovaryše a krejčovskou čeleď.

Cechovní kniha (inv. č. 2) obsahuje protokoly ze schůzí, které nám přibližují průběh cechovní schůze. Při těchto shromážděních byly řešeny otázky přijetí nových mistrů, nových učedníků a tovaryšů do učení a jejich zkoušky, stav pokladny, vybírání poplatků a pokut, situace v městě a celkový stav řemesla a obchodu. Také případné nespokojenosti členů cechu a došlá nařízení, vyhlášky apod. z nadřízených organizací. Bylo zde také rozhodováno o pomoci zchudlým členům nebo vdovám, o účasti na pohřbech nebo různých slavnostech. Zápisy cechu končí rokem 1860. Volné listy na konci knihy sloužily k poznamenání rozličných soukromých výdajů neznámé osoby datovány až do roku 1890.

Knih počtů (inv. č. 6) vedle seznamů mistrů s vybranými poplatky obsahuje i seznamy členů, jimž cech přispěl na pohřeb.

Výkazy příjmů (za vyučenou a složení mistrovských zkoušek) a výdajů (platba inspektorovi, za poštu, vypracování účetní zprávy a běžné provozní výdaje, příspěvky pro zchudlé mistry a vandrovní tovaryše) nás seznamují s ekonomickým chodem cechu. Lze v nich také zjistit jména a počet členů cechu v průběhu let. Shodné informace nám poskytují i rejstříky či registra přijatých mistrů a tovaryšů.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Inventarizaci archivního fondu spolu s vypracováním inventáře provedla v roce 2016 ve Státním okresním archivu Klatovy archivářka Eva Havlovičová

Klatovy 7. 4. 2016

.....
Eva Havlovičová

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

ČADKOVÁ, Iva, ZAHRADNÍKOVÁ, Magda. *Berní rula. Svazek 25, Kraj Plzeňský. Díl III.* Praha : Státní ústřední archiv, 2003.

CHALUPA, Aleš, LIŠKOVÁ, Marie, NUHLÍČEK, Josef, RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2.*, Praha : Archivní správa Ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích od počátku státu po současnost.* Praha : Lidové noviny, 2005. ISBN 80-7106-709-1.

SÝKOROVÁ, Lenka a kolektiv autorů. *Klatovy.* Praha : Lidové noviny, 2010. ISBN 978-80-7422-018-0.

VANČURA, Jindřich. *Dějiny někdejšího královského města Klatov, 2. část 1. dílu.* Klatovy : 1928–1929.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století.* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách (1526–1620).* Praha : Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách.* Praha : Zemský národní výbor, 1947.

Věstník městského musea v Klatovech 1882–1908. Klatovy : Správa musejní 1909.

Seznam použitých zkratk

AF	archivní fond
AP	archivní pomůcka
čj.	číslo jednací
č. př.	číslo přírůstkové
EL NAD	evidenční list Národního archivního dědictví
ev. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
kar	karton
ř. z.	říšský zákoník
sign.	signatura
SOAP	Státní oblastní archiv v Plzni
SOkA	státní okresní archiv
ukn	úřední kniha

INVENTÁRNÍ SEZNAM

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
I. Úřední knihy			
1	Tovaryšské artikule (opis) Česky, 23,4 x 37,4 cm, vazba papírová, přebal z kolorovaného papíru	[1700]–[1750]	ukn1
2	Cechovní kniha (protokoly z jednání, zápisy o přijetí nových mistrů, tovaryšů a učedníků) Česky, německy, 21,9 x 34,4 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potřhaná	1787–1860 (1890)	ukn2
3	Registra tovaryšů <i>Knih na jména tovaryšů krejčovských</i> Česky, německy, 21,9 x 34,4 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozená prachem a potřhaná	1800–1854	ukn3
4	Knih výdajů pro tovaryše <i>Knih skladní pro tovaryše krejčovské</i> Česky, německy, 17,2 x 20,8 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, svázána šňůrkou, poškozená prachem	1792–1854	ukn4
5	Knih počtů (příjmy, výdaje, seznamy mistrů) Německy, 22,1 x 35,2 cm, vazba lepenková se zbytky koženého hřbetu a rohů, poškozena od prachu, plísni, hlodavců i hmyzu, střed knihy zcela chybí	1787–1836	ukn5
6	Knih počtů <i>Stadt Klattau Schneiderzunfts buch</i> (příjmy, výdaje, seznamy mistrů) Česky, německy, 24,7 x 39,7 cm, vazba lepenková s koženým hřbetem a rohy, poškozena od prachu, plísni a potřhaná	1854–1860 (1872)	ukn6

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
II. Spisy			
7	Tovaryšský list s vedutou 1812, březen 18., Klatovy Potvrzení o odpracované době a dobrém chování u cechu krejčích v Klatovech pro tovaryše Jakoba Poppelika (veduta Klatov). Originál papír, 48,5x 38,3 cm, německy, podlepeno papírem	1812	kar 1
8	Dobrovolná sbírka na pohřeb krejčovského tovaryše Josefa Puberly, který zemřel jako chudý v městském špitálu	[1800]–[1850]	kar 1

Název archivní pomůcky:	Cech krejčích Klatovy
Značka archivního fondu:	CKR Klatovy
Časové rozmezí:	[1700]–1860 (1890)
Počet evidenčních jednotek:	7 (6 úředních knih, 1 karton))
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,24
Stav ke dni:	7. 4. 2016
Zpracovatel archivního fondu:	Eva Havlovičová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Eva Havlovičová
Počet stran:	11
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Pavel Havlovič

dne 7. 4. 2016 – čj. SOAP/040-0446/2016